

Cu privire la cocardele tricolore din anul 1918 ale românilor arădeni*

Regarding tricolor cockades from the year of 1918 of Romanians from Arad

*Augustin Mureșan, Călina Popovici, Ioan Popovici,
Centrul Muzeal Arad*

Abstract

The authors present some considerations regarding the tricolor cockades of the Arad Romanians, used in 1918. In 1918 Romanians in the Arad area used the national flag with red, yellow and blue, in various distinctive signs: flags, scarves, badges, armbands, cockades etc. Historical documentary sources and memoirs of the contemporaries show that, in Arad city and other localities in the county of Arad, Romanian tricolor cockades were made and used, around the time of and during the Great Union of 1918. They were worn by civilians and military and they had various shapes: round cockade (rosette), round cockade with two ribbons ending in the lower part in the shape of a swallow's tail etc.

Key words: *County of Arad, Arad, 1918, the tricolor cockades, the scarves, the Great Union of 1918.*

Aniversarea Marii Uniri din 1 Decembrie 1918 ne dă ocazia de a prezenta unele aspecte cu privire la cocardele¹ tricolore din 1918 ale românilor arădeni utilizate în contextul luptei pentru înfăptuirea unității naționale. Acest moment important al istoriei românilor - Marea Unire din 1918 - care a desăvârșit drumul națiunii spre unitate, independență, cultură

*Comunicare prezentată la Sesiunea națională de comunicări științifice „95 de ani de la Marea Unire”, organizată de Primăria Municipiului Arad, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad și Consiliul Județean Arad, Arad, 29 noiembrie 2013.

¹ Cocardă=Insignă sau panglică (cu culorile naționale) purtată de militari la chipiuri sau civili (la pălărie, la piept) în anumite împrejurări solemne. 2. Emblemă care reprezintă un partid, un curent etc. vezi *Dicționar explicativ ilustrat al Limbii române*, (coord: Eugenia Dima), Arc: Gunivas, 2007, p. 390.

și progres s-a desfășurat sub flamura tricoloră². Deși interzis de către autoritățile austro-ungare, în conjunctura politică creată prin declanșarea primului război mondial, purtarea tricolorului românesc a cunoscut noi semnificații³.

Din localitățile arădene au plecat pe front cu unitățile militare austro-ungare un număr mare de luptători⁴. Toate companiile din armata austro-ungară, formate din soldați români plecau pe front cu drapelul tricolor românesc. În acest sens, spre sfârșitul lunii august 1914 prin gara Arad a trecut Regimentul 43 Caransebeș. Pe peron, caporalul Moldovan a declarat că: „avem steag de-al nostru, de-al sângelui nostru. Ne-am ridica întreg regimentul dacă ar îndrăzni cineva să ni-l ieie”, nota ziarul „Românul” din Arad⁵. Soldații bănățeni au primit în gara Arad, un steag tricolor, confecționat de un grup de femei din Arad, în timp ce companiile intonau în mod solemn „Deșteaptă-te române”!⁶. Astfel, soldații de origine română din armata austro-ungară, deși luptau pentru o cauză străină, plecau spre front sub faldurile tricolorului românesc, cu gândul la reîntregirea patriei române.

În aceste condiții, la 7 noiembrie 1914, o ordonanță ministerială recunoaște cetățenilor de sub autoritatea guvernului ungar dreptul “de a face uz de acele culori care s-au format ca expresie a caracterului lor etnic pe baza tradițiilor și datinilor populare”⁷. Deși purtarea tricolorului devenea astfel legală, dispoziția va fi încălcată prin abuzul autorităților locale⁸.

Utilizarea acestui însemn, reprezenta de fapt, apropierea momentului eliberării naționale. La 2 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central lansează apelul “Către națiunea română !”, care pentru prima dată înscrie în istoria Transilvaniei dreptul fiecărui soldat de-a purta simbolul mândru al

² Vezi Aurelia Bunea, *Le drapeau de la Roumanie - symbole de l'aspiration à l'union de la Transylvanie avec la Roumanie*, în „Revue Roumaine d'histoire”, Tome X, 4, 1971, p. 741.

³ *Ibidem*.

⁴ Vezi Alexandru Roz, *Aradul Cetatea Marii Uniri*, Edit. Mirton, Timișoara, 1993, pp. 90-104.

⁵ „Românul” (Arad), anul IV, nr. 183, 1914.

⁶ Vasile Popeangă, *Voluntarii bănățeni în lupta pentru înfăptuirea Marii Uniri*, în „Ziridava”, XVIII, 1993, p. 218.

⁷ Textul ordonanței publicat, în „Drapelul” (Lugoj), XIV, nr. 122 din 28 oct./19 noi. 1914.

⁸ V. Cheresteșiu, C. Bodea, B. Surdu, C. Mureșan, C. Nuțu, A. Egyed, V. Curticăpeanu, *Din istoria Transilvaniei*, 1963, pp. 388-389; Aurelia Bunea, *op. cit.*, p. 741; Adina Berciu Drăghicescu, G. D. Iseru, Tiberiu Velter, Aurel David, *Tricolorul României*, Edit. Sigma, București, 1995, p. 96.

suveranității lui naționale, tricolorul⁹. Într-un prim document de acest fel, semnat de Consiliul Național Român Central și publicat în revista „Adevărul” se apela la toate trupele române din Transilvania și Ungaria ca să “depună jurământul față de Consiliul Național Român (Central) și să se organizeze sub conducerea ofițerilor români în formațiuni cu drapel român și comandă românească”¹⁰. Apelul a entuziasmat pe români, care au trecut intens la confecționarea și utilizarea tricolorului. În 1 noiembrie 1918 sub președinția căpitanului din Regimentul 33 Infanterie Teodor Șerb s-a constituit la Arad, Consiliul Militar Național Român¹¹. În 3 noiembrie acesta, adresează românilor din județ un apel în vederea constituirii de gărzi naționale, în care erau chemați “din toate unghiurile țării sub steagul nostru românesc”¹².

Cercetarea izvoarelor istorice contemporane a acestui mare eveniment dovedește faptul că în preajma¹³ și în timpul Marii Uniri din 1918 românii din părțile Aradului au utilizat tricolorul românesc sub diferite însemne distinctive: steaguri¹⁴, eșarfe¹⁵, panglici¹⁶, insigne¹⁷, banderole¹⁸,

⁹ Vezi „Românul” (Arad), nr. 1, din 26 octombrie / 8 noiembrie 1918, p. 1 și „Telegraful Român”, LXVI, nr. 115 din 30 octombrie/12 noiembrie 1918.

¹⁰ „Adevărul” din 28 octombrie/10 noiembrie 1918; vezi și Gheorghe Unc, *Formarea comandei supreme a gărzilor naționale române arădene și rolul ei în Unirea Transilvaniei cu România*, în „Ziridava”, XI, 1979, p. 58.

¹¹ Cu această ocazie generalul Resch a luat la cunoștință că simbolul Consiliului Militar Național Român este treicolorul românesc, vezi „Aradi Hirlap”, an II, nr. 285 din 2 noiembrie 1918, p. 4; Vasile Popeangă, *Aradul centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867-1918)*, Edit. Facla, Timișoara, 1978, p. 251.

¹² Arhiva Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia, *fond Documentele Unirii, vol. VII, Manifest foaie volantă*, fond1936/2420.

¹³ Vezi Ioan Popovici, *Arădenii și tricolorul*, în „Flacăra Roșie” (Arad), anul XXLI, nr. 11975 din 1 decembrie 1984, p. 3.

¹⁴ În acest sens, vezi Victor Cațavei, Augustin Mureșan, *Drapelul Gărzii Naționale Române a marinarilor de la Pola*, în „Crisia”, XVII, 1987, pp. 345-351; Augustin Mureșan, *Două steaguri tricolore din timpul Marii Uniri a românilor de la 1918*, în „Crisia”, XVIII, 1988, pp. 747-750; idem, *Despre steagul românilor din Tălagiu și Unirea de la Alba Iulia*, în „Arca” (Arad), Anul I, nr. 9-10-11, 1990, pp. 12-13; idem, *Istoria drapelului Gărzii Naționale Române a marinarilor de la Pola*, în „Patriotism și cultură”, Edit. Helicon, Timișoara, 1992, pp. 62-70; idem, *Steagul tricolor românesc în contextul luptei arădenilor pentru înfăptuirea Marii Uniri*, în „Românul” (Arad), Serie nouă, nr. 2 aprilie, 1993, p. 1; Natalia Dascăl, Augustin Mureșan, *Steagul delegației studenților de la Institutul Teologic din Arad purtat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, în „Ziridava”, XVIII, 1993, pp. 307-309; Augustin Mureșan, *Tricolorul și cocardele în contextul luptei românilor din*

cocarde etc. Dintre ele ne vom referi la cocarde¹⁹. Aceste cocarde în culorile roșu, galben și albastru având o semnificație deosebită au fost folosite intens și de către românii arădeni în timpul pregătirii și realizării Marii Uniri din 1918.

Cercetarea izvoarelor istorice documentare și memoriile contemporanilor dovedesc faptul că în orașul Arad ca și în alte localități din cuprinsul județului, în anul 1918, s-au confecționat și folosit cocarde tricolore. În acest sens, în amintirile sale, Ani, fiica lui Ștefan Cicio-Pop, martoră la evenimentele desfășurate în acele zile la Arad arăta că în acele zile memorabile “la Fabrica de panglici din Arad s-au făcut într-o noapte mari cantități de însemne tricolore, pe care le cărau cu coșurile și împleteau

părțile Aradului pentru înfăptuirea Marii Uniri, în „Marea Unire din 1918 ideal al tuturor românilor 1918-2003”, „Vasile Goldiș” University Press, Arad 2004, pp. 115-132.

¹⁵ O eșarfă tricoloră care a aparținut delegatului Florian Roxin, participant din partea Buteniului la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 se află la Muzeul Etnografic din comuna Buteni, județul Arad. Despre acest delegat, vezi Dan Demșea, *Delegații arădeni la Adunarea Națională de la Alba Iulia-Antecedentele biografice ale unor categorii socio-profesionale*, în „Ziridava”, XVIII, 1993, p. 283.

¹⁶ În acele zile în unele librării din Arad se aflau panglici tricolore, vezi „Românul”, (Arad) din 25 decembrie 1918, p. 4 și Ani Cicio-Pop, *Noaptea și fulgerul*, în „Constantin Dumitrescu, *Din lunga timpului bătaie. Anul 1918 în amintirile unor martori oculari*”, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 238.

¹⁷ În acest sens, menționăm insigna Marii Uniri. Primele date despre această insignă metalică au fost comunicate de muzeograful Octavian Dogariu, de la Muzeul Banatului, vezi Octavian Dogaru, în revista „Orizont” (Timișoara), nr. 48 (817) din 2 decembrie 1983, p.1 iar mai amplu, Maria Dogaru, Dan Demșea, *O mărturie insignologică de la Marea Unire din 1 Decembrie 1918*, în „Revista muzeelor și monumentelor, seria muzee”, anul XXV, nr. 10, 1988, pp. 46-49 și Augustin Mureșan, *O insignă din timpul Marii Uniri a românilor din 1918*, în „Aradul Cultural”, anul II, nr. 2, 1995, pp. 4-6. În partea superioară a plăcuței ovale a insignei este reprezentată o panglică tricoloră ondulată, din metal smălțuit redată pe orizontală sub formă de fâșii având capetele terminate în formă de coadă de rândunică. Panglica are culorile tricolorului așezate astfel: roșu, în partea superioară, galben la mijloc și albastru, în partea inferioară, iar în centru este legată cu o fundă de asemenea tricoloră. Este de fapt reprezentată, o cocardă. Înfațișarea ca formă a panglicii și cromatica ei tricoloră amintește cocardele folosite în 1918 și are menirea de a scoate în evidență rolul pe care l-a avut tricolorul românesc în contextul luptei pentru unitate națională.

¹⁸ Bandelola tricoloră (brasarda sau brățara) era însemnul distinctiv cu inscripția „Garda națională română” purtat în jurul brațului stâng de către membrii gărzilor naționale române din Transilvania, în anul 1918.

¹⁹ În legătură cu folosirea cocardelor în anul 1918, vezi câteva date la Augustin Mureșan, *Tricolorul și cocardele ...*, pp. 118-121.

cocărzi”²⁰. Demn de relevat este și faptul consemnat de Traian Mager, care scria că:” fiindcă toată lumea cere cocarde și drapele, trimitem bani la Arad pe gardistul Aurel Mager din Lazuri să procure materialul necesar”²¹. Din această consemnare rezultă faptul că și în această localitate de la marginea județului se cunoștea că în orașul Arad exista material din care se confecționau steaguri și cocarde naționale.

Desigur că nu toate cocardele au fost confecționate în ateliere specializate. Multe dintre ele au fost lucrate cu multă răbdare pe plan local, de către tinere și femei harnice. În alte cazuri, cocardele au fost scoase din locuri tainice unde au fost ascunse în vremuri de restriște.

În articolul “Să purtăm tricolorul”, ziarul “Românul” din Arad din 4/17 noiembrie 1918, referindu-se al acest însemn național, printr-un apel se adresa astfel cititorilor: “să purtăm în aceste timpuri de renaștere cu fală mândrul tricolor. Câtă luptă, câte frământări și sbuciumări se leagă de acest semn al românismului din vremurile de apăsare”²². Într-adevăr, tricolorul în anul 1918, a fost intens utilizat și de către românii arădeni.

Din acel an (1918) puține cocarde au ajuns până la noi, dar studierea lor se impune dat fiind faptul că ele au o încărcătură simbolică specifică teritoriului național românesc. Din cele păstrate și din imaginile fotografice se poate vedea că acest însemn distinctiv a avut diferite forme dintre care menționăm: cocarda rotundă (rozetă), cocarda rotundă având în partea inferioară două panglici terminate la capete în formă de coadă de rândunică²³ ș. a. În acest sens, o cocardă aparținând unei gărzi naționale arădene se păstrează la Complexul Muzeal Arad. Aceasta este confecționată dintr-o bucată de panglică de mătase în culorile tricolorului românesc, legată în formă de fundă, cu două capete terminate în formă de coadă de rândunică²⁴.

²⁰ vezi Ani Cicio-Pop, *op. cit.*, pp. 237-238 ; idem, *Neuitatul an 1918 în amintiri*, în „Magazin istoric” , nr. 8, 1979, p. 30.

²¹ Traian Mager, *Contribuțiuni la istoria Unirii 1918-1919*, vol. IV, Arad, 1939, p. 31.

²² „Românul” (Arad), Anul VII, nr. 8, din 4/17 noiembrie 1918, p. 4.

²³ Cu privire la înfățișarea unor cocarde din anul 1918, vezi fotografia delegației comunei Ineu (jud. Arad) participantă la Adunarea de la Alba Iulia, la Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, (reproducere între pp. 384-385). Unii dintre participanți poartă cocarde tricolore de diferite forme și alte însemne distinctiv.

²⁴ Cocarda este expusă în cadrul expoziției permanente (Sala Marii Uniri) de la Complexul Muzeal Arad.

O altă cocardă realizată artistic, deosebit de frumoasă a fost prezentată în 18 noiembrie 1993 de Eugenia Pintiliescu, în vârstă de 88 de ani, participantă la Adunarea de la Alba Iulia²⁵. Cocarda tricoloră având o formă rotundă (rozetă) confecționată dintr-o bucată de panglică de mătase înfățișă culorile naționale românești și se termina în partea de jos cu două panglici. Prin execuția artistică excepțională a cocardei, după părerea noastră, aceasta a fost confecționată în noiembrie 1918 la Fabrica de panglici din Arad. Ea a fost dată tinerei fete la trecerea acesteia prin Arad, pentru a o purta la Alba Iulia²⁶. Acest însemn distinctiv confecționat din panglici tricolore a fost purtat prins de ținuta vestimentară în anumite împrejurări solemne de civili, la piept, la șepci, pălării și căciuli, iar de membrii gărzilor naționale în uniformă militară, la chipiuri²⁷. Cocardele purtate de civili aveau diferite forme, după cum am menționat mai sus, iar cele purtate de militari erau de regulă de formă rotundă (rozetă).

Desigur, în acele zile memorabile purtarea însemnelor tricolore a entuziasmat pe români. Utilizarea însemnelor tricolore la Arad a fost posibilă fără interdicții²⁸ până în 29 decembrie 1918 când a avut loc vizita generalului francez Henri Berthelot, în oraș²⁹. După plecarea generalului francez, trupe maghiare profitând de faptul că gărzile românești nu erau înarmate deoarece erau pregătite pentru defilare, provoacă o încăierare și distrug steagurile românești și cele aliate, incidentul soldându-se cu mai mulți morți și numeroși răniți, dintre români³⁰. Ca urmare a acestui incident,

²⁵ vezi Monica Lațcov, *La 75 de ani de la Marea Unire*, în „Adevărul” (Arad), Anul V, nr. 1027, din 20/21 noiembrie 1993, p. 3 și Augustin Mureșan, *Tricolorul și cocardele...*, p. 128, nota 56. Tânăra Eugenia Pintiliescu a plecat în 1918 la Alba Iulia alături de locuitori din Bătănia (azi în Ungaria) cu trenul ce ducea delegația bihorenilor.

²⁶ Vezi Augustin Mureșan, *Tricolorul și cocardele...*, p. 128, nota 56.

²⁷ Este vorba de cocarda rozetă.

²⁸ Au fost totuși și atentate continue contra purtătorilor de cocarde românești, vezi Isaia Tolan, *File din Istoria Aradului*, Culegere de texte îngrijită de Horia Medeleanu și Călin Tolan, Edit. Semne, București, pp. 161. Despre aceste acțiuni violente de smulgere a cocardelor tricolore românești de la pieptul mai ales al femeilor, ziarul *Românul* arăta că: „ele se îndreaptă mai cu seamă împotriva domnișoarelor românce, probabil că ele nu se pot apăra”, vezi „Românul” „Arad”, din 12 decembrie 1918.

²⁹ „Românul” (Arad), Anul VII, din 31 decembrie 1918.

³⁰ Vezi Alexandru Roz, *op. cit.*, pp. 275-276; Isaia Tolan, *op. cit.*, pp. 161-171; Horia Medeleanu, *Aradul între mit și adevăr istoric*, Edit. Concordia, Edit. „Flacăra Roșie”, Arad 2010, pp. 144-146.

printr-o *Proclamație* emisă în 31 decembrie 1918 se interziceau “arborarea steagurilor și purtarea de insigne ori rozetă, panglici pe braț”³¹.

În ansamblu, prin simbolistica pe care o conțin, cocardele tricolore, alături de celelalte însemne distinctive: steaguri, eșarfe, panglici, banderole și insigne având culorile naționale românești: roșu, galben și albastru, prin utilizarea lor la diferitele manifestări, au avut un rol important în contextul luptei românilor arădeni, pentru înfăptuirea Marii Uniri din 1 Decembrie 1918.

³¹ „Românul” (Arad), nr. 42 din 2 ianuarie 1919, p. 3.